

potestas completa, quæ scilicet in se habet quidquid necesse est ad agendum, et potestas incompleta; potestas naturalis, quæ excludit auxilium viribus naturæ superadditum, et potestas supernaturalis.

Hinc sequentia dicuntur axiomata.

AXIOMA PRIMUM.

A potentia ad actum non valet consecutio.

Ex eo quod enim homo potentiam pingendi habeat, inferri non potest illum pingere, pinxisse aut picturum esse; similiter, ex eo quod res quæcumque sit possibilis, inferri non potest illam existere.

AXIOMA SECUNDUM.

Ab actu ad posse valet consecutio.

Ubi enim aliquid existit, certum est illud esse possibile.

AXIOMA TERTIUM.

Possibili posito in actu, nihil sequitur absurdi.

Enimvero facile concipitur nullam esse repugnantiam in eo quod possibile fingatur existere: ea suppositione facta, legitimæ deduci possunt conclusiones ope ratiocinii, perinde ac si res de facto existeret.

CAPUT TERTIUM.

DE VARIIS SPECIEBUS ENTIS.

Ens generaliter dividitur, 1° in substantiam et modum; 2° in finitum et infinitum; 3° in materiale et spirituale. De triplici hac divisione in triplici articulo dicemus.

ARTICULUS PRIMUS.

DE SUBSTANTIA ET MODO.

Substantia, ut jam diximus in Logica, est ens in se subsistens, et stans sub modis in ea residentibus; talis est homo.

Modus, e contra, est affectio vel qualitas necessario requirens subjectum cui inhæreat; v. g., color, figura.

Nihil aliud est quam substantia taliter vel taliter determinata, et sub quodam respectu peculiari abstracte considerata: non autem *entitas* quædam in se a substantia distincta.

Inter modos alii sunt essentielles, alii accidentales. Sed notandum est nullam substantiam sine his aut illis modis existere posse, quia necessario, ut existat, determinata esse debet.

Substantia generatim dividitur 1° in incretam et creatam: *increta* ea est quæ nullam agnoscit causam; talis est solus Deus. Substantia *creata* est illa quæ agnoscit causam a qua existentiam acceperit; tales sunt res omnes a Deo distinctæ, quæ ideo appellantur creaturæ.

Dividitur 2° in completam et incompletam; est *completa*, si alteri a qua perficiatur non jungatur; hinc Petrus est substantia completa. Substantia *incompleta* dicitur, quando alteri jungitur, et ab illa perficitur; tale est corpus humanum, quod animæ consortio perficitur, et seorsim sumptum est duntaxat pars hominis.

Substantia autem completa, si rationis sit expers, ut lapis et jumentum, vocatur *suppositum*, quia ponitur sub modificationibus ipsi inhærentibus; v. g., arbor, equus, etc., sunt supposita; habent enim necessario quosdam existentie modos quibus ab illis entibus distinguuntur.

Si vero substantia completa rationis sit particeps,

dicitur a Latinis *persona*, et a Græcis *hypostasis*, ab ὑπό, *sub* et ὑστῆμι, *sto* vel *sum*, propter rationem superius expositam, respectu substantiæ et suppositi. Attamen vox *suppositum* est quodam modo generica, et de entibus ratione pollentibus sicut de aliis dici potest; sed vox *persona* de entibus ratione destitutis nunquam dicitur; v. g., dici non potest de cane quod sit bona vel mala persona.

Multum igitur datur discrimen inter vocem *substantiam* et vocem *personam* vel suppositum: ad substantiam enim requiritur tantum ut ens in se subsistat, id est, non indigeat subjecto in quo recipiatur; ad personam vero et suppositum requiritur insuper ut substantia sit completa, id est, alterius consortio non perficiatur, ac proinde ut functiones et operationes ejus ipsi, non autem alteri, tribuantur. Sic in homine, mens seorsim sumpta non est persona, quamvis sit rationalis, quia, sejuncta a corpore, non est completa. Hinc prodiit axioma istud: *Actiones sunt suppositorum.*

Suppositum et persona amittere possunt suam subsistentiam aut personalitatem, si nempe aliæ uniantur substantiæ qua perficiantur.

Sunt qui dicunt *personalitatem* nihil aliud esse quam negationem conjunctionis cum alia substantia perficiente; alii dicunt eam consistere in ultima forma qua substantia rationalis fit *sui juris* et principium suarum actionum.

An autem ultima hæc forma sit aliquid distinctum et perfectio specialis, vel an necessario oriatur ex negatione prædicta, non definimus.

Tres sunt personæ distinctæ in Deo, quamvis unica sit substantia, quia hæc unica substantia tribus personis modo ineffabili communicatur, seu tres habet substantias realiter distinctas et personales. Contra vero in Christo tres sunt substantiæ, divinitas, mens humana et corpus; et unica persona, quia natura humana, ex anima et corpore conflata, Verbo divino

hypostatice (id est personaliter) unitur, ab illo perficitur, et propriam subsistentiam personalem non habet, ut explicatur in Theologia. Unde actiones Christi ex natura humana procedentes, ut oratio, jejunium, passio, mors, etc., sunt in sensu stricto actiones personæ Verbi seu Filii Dei; sicut in homine actus corporales, non corpori, sed ipsi personæ tribuuntur.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE FINITO ET INFINITO.

Finitum et infinitum non habenda sunt tanquam species entis in genere: vel enim ens est *simpliciter*, et est infinitum; vel est *secundum quid*, et est finitum.

Quod percipimus tanquam *ens simpliciter* non est quid *abstractum*, sed ipsum infinitum, cujus, ut ostendemus infra, ipsamet idea existentiam supponit. Ens infinitum semper igitur remanet absolute distinctum a finito, ita ut nulla unquam fieri possit comparatio de uno ad alterum.

Finitum sic dicitur, quia finem sive lmitem habet; et infinitum ita appellatur, quia nullum agnoscit terminum. Cum autem ens quodlibet finem habeat, vel non habeat, et nullum intercedat medium, sequitur omne ens esse finitum vel infinitum.

Duplici modo considerari potest finitum, scilicet, ut concretum et singulare tales vel tales habens terminos; v. g., sexpeda; vel abstracte et ut generale: sub hoc respectu est ens cui aliqua deest perfectio et dicitur finitum in genere.

Duplex similiter distinguitur infinitum, nempe, infinitum actu et infinitum potentia. Infinitum *actu*, illud est quod tantum est et tam perfectum, ut nihil majus aut perfectius excogitari possit: talis est solus Deus, ut infra demonstraturi sumus. Id vero nuncupatur infinitum *potentia*, quod nunquam tantum aut tam parvum excogitari potest, ut adhuc augeri vel minui non possit. Plura hujus generis infinita agnoscunt mathe-

matici et physici; qualia sunt progressio numerorum, sive crescens, sive decrescens, divisibilitas materiæ, velocitas motus, etc.

Adhuc distinguitur *indefinitum*, quod quidam immerito ad infinitum referunt, et nihil est aliud nisi ens cujus limites non cognoscuntur vel non determinantur; unde ad infinitum potentia aliquoties accedit, et alias dubium et ignorantiam seu etiam abstractionem indicat.

Infinitum et finitum sub respectu rationis existentia considerata, ad *Ens necessarium* et ad *ens contingens* reducuntur. Ens necessarium habet in seipso unde existat et est necessario: ens contingens autem non existit necessario et existentiam ab altero accipit. Demonstrabimus in Theodicea admittendum esse Ens necessarium infinitum, quod est Deus, et cætera omnia non esse nisi contingentia.

Inter se disputant metaphysici de modo quo infinitum *actu* a nobis percipiatur.

Res autem aliqua duplici modo a nobis cognosci potest, videlicet, positive et negative. Cognoscitur *positive*, quando in seipsa percipitur; cognoscitur vero *negative*, quando non in seipsa, sed ope alterius, cujus est negatio, apprehenditur; v. g., lux cognoscitur positive; et tenebræ cognoscuntur tantum negative, ut absentia lucis.

Certum est nos habere ideam *infiniti absoluti*. Vox enim ista non est apud nos sensu vacua; eam intelligimus; notionem infiniti ab aliis notionibus secernimus; quid ei conveniat vel repugnet concipimus. Ideam infiniti absoluti ab idea finiti, vel ab idea infiniti *potentia* optime distinguimus. Ergo, etc.

Positivam esse affirmarunt *Descartes*, *Malebranche*, *Fénelon*, *Bossuet*, card. *de Polignac* plurimique alii præstantiores philosophi. Juxta ipsos finitum in genere est duntaxat negatio infiniti, sicut tenebræ sunt negatio lucis, morbus negatio sanitatis, debilitas negatio fortitudinis, et infinitum absolutum per ideam positivam

cognoscitur, quod sic exprimit *Bossuet*, II, *Élev.* t. VII, p. 6: « On dit: Le parfait n'est pas; le parfait n'est qu'une idée de notre esprit qui va s'élevant de l'imparfait qu'on voit de ses yeux, jusqu'à une perfection qui n'a de réalité que dans la pensée. C'est le raisonnement que l'impie voudrait faire dans son cœur insensé, qui ne songe pas que le parfait est le premier et en soi et dans nos idées, et que l'imparfait en toutes façons n'en est qu'une dégradation. Dis-moi, mon âme, comment entends-tu le néant, sinon par l'être? comment entends-tu la privation, si ce n'est par la forme dont elle prive? comment l'imperfection, si ce n'est par la perfection dont elle déchoit? »

Locke vero (lib. 2, c. 17) expresse dicit, et fuisse probare intendit, ideam finiti, *sub ratione finiti* esse positivam, et infinitum negative tantum cognosci posse.

Si doctrinæ ejus attendatur, de solo infinito *potentia* loqui videtur: revera enim, cum, juxta ipsum, hæc idea non habeatur, nisi per abstractionem, applicari potest tantum infinito *potentia*.

Ad eandem conclusionem necessario ducuntur omnes sensualistæ.

P. Buffier (*Traité des premières vérités*, 2e partie, ch. 12) contendit nullam, proprie loquendo, dari ideam accuratam infiniti *actu*, atque Deum ut infinitum *potentia* tantum cognosci, quia mens humana perfectiones infinitas concipere non potest. Sic cum ipso plures alii.

Jam ostendimus nos habere ideam infiniti absoluti illudque apprime ab infinito *potentia* distinguere. Eo ipso sententia *P. Buffier* manet confutata.

Dicimus autem hanc ideam esse positivam; exhibet enim perfectiones, imo omnimodas perfectiones. Ergo omnem excludit limitem, omnem negationem, ut optime notat *Bossuet* supra citatus, ac proinde est positiva.

Hinc idea infiniti absoluti est omnium idearum

prima, saltem ratione, et idea finiti, sive *in specie*, sive *in genere*, est secundaria: nam idea finiti etiam in genere, ideam limitis vel negationis importat.

Non negamus finitum in specie positive percipi posse, quatenus est quid positivum, neque contendimus ideam infiniti ante omnem aliam ideam clare effulgere; sed dicimus eam in omni idea etiam finiti implicite contineri.

Inde non sequitur nos habere ideam adæquatam entis infiniti: sola enim facultas cognoscendi infinitas omnes perfectiones entis absolute infiniti comprehendere potest, ac consequenter solus Deus. Aliud est igitur objectum intelligere, seu aliud sibi representare in mente, et aliud illud comprehendere, id est adæquate cognoscere.

Vox *infinitum*, quæ grammaticè videtur negativa, logice est reipsa positiva; nam finitum essentialiter est quid negativum, limitem aut negationem includens: unde infinitum absolutum, omnem limitem ac negationem includens, est realiter quid positivum, uti jam dictum est.

Idea autem infiniti, quam nulla creatura suppeditare, nec mens humana efformare potuit, non nisi ab ipso Deo in intellectu nostro fuit impressa, ut infra dicemus.

Hic forte esset logice locus de sublimi idea entis *simpliciter*, seu infiniti absolute, disserendi, ac demonstrandi ex ea sola ideâ erui posse ipsius entis infiniti existentiam, unitatem, necessitatem, aliasque ejus perfectiones, propugnandi creationis possibilitatem, et confutandi obscuras ac perabsurdas Germanæ philosophiæ theorias.

Has autem gravis momenti quæstiones ad dissertationem sequentem remittendas ducimus.

ARTICULUS TERTIUS.

DE ENTE MATERIALI ET SPIRITUALI.

Ens materiale illud intelligitur quod essentialiter est iners et nullum habet in se principium activitatis.

Ens, e contra, spirituale est illud quod habet in se virtutem actionis; utrumque igitur a se invicem fundamentaliter discrepat.

Ens spirituale, seu activum vel cogitans, omnis aggregationis partium est expers, natura sua, ut demonstrabimus in Psychologia.

Ens vero materiale, sub denominatione sua generali omnia complectitur corpora: porro corpora ex partibus coalescunt et ideo sunt divisibilia. In hoc nulla difficultas.

Sed inter philosophos gravis exorta est quæstio, an scilicet materia sit divisibilis in infinitum, an vero resolvatur in elementa simplicia.

Multi cum Cartesianis fortiter contendunt extensionem omni materiæ quantumvis divisæ essentialem esse, præcipuèque eorum rationes sunt sequentes: 1° Si extensio non esset materiæ essentialis, dicendum foret elementa materiæ esse simplicia: at illud dici non potest. Nam repugnat elementa omni extensione destituta, per aggregationem dare extensionem; imo simplicitas et aggregatio vel compositio sese mutuo excludunt. Ens simplex et ens simplex sunt duo entia simplicia: sed quomodo duo entia simplicia simul *adunata*, quæ vox implicare videtur, efficere possunt totum extensum? 2° Quod divisibile est dici non potest simplex: at materia semper est divisibilis. Quantumvis enim tenues supponantur partes ultimæ subdivisionis, sunt partes totius divisi: partes autem totius divisi concipiuntur extensæ ac divisibiles. 3° Supponantur duæ lineæ parallelæ in infinitum protensæ et diagonalis in infinitum pariter gliscens, hæc diagonalis puncto in superiori parallelarum determinato

æternaliter appropinquabit, illud tamen nunquam tanget, alioquin cessaret esse diagonalis. Ergo materia concipitur divisibilis in infinitum, ac proinde extensio ipsi est essentialis.

Leibnitz vero, P. Boscowitch, qui ejus sententiam amplexus, eum in quibusdam emendavit, et multi alii asserunt materiam resolvi in partes simplices, quas vocant *monadas*, hisque nituntur rationibus: 1° Numerus actu infinitus repugnat, ut infra notabimus: at, si materia esset divisibilis in infinitum, dicendum esset dari numerum actu infinitum, nempe quocumque corpore, quod, sive magnum, sive parvum, hic et nunc realiter contineret partes numero infinitas. Concipitur infinitum *potentia*, sed in possibilibus, non vero in existentibus. 2° Non datur compositum sine elementis componentibus: attamen, in Cartesianorum sententia, daretur compositum sine elementis componentibus: quæcumque enim fieret resolutio, nunquam inveniri possent elementa. 3° In Cartesianorum sententia, infinitæ numero essent partes in cunctis corporibus, in minutissimis sicut in ingentibus, in minimis singulorum partibus, et tot essent infinita actu quot corpora, quot partes corporum. Porro hæc sunt absurda.

Ad rationes adversariorum respondent: 1° Non repugnare extensionem quæ partibus elementariis non convenit, ipsi partium collectioni convenire: nam fieri potest ut ipsa extensio nihil aliud sit quam hæc partium simplicium collectio sub aspectu particulari considerata. Extensio sic spectata explicari potest per relationem elementorum inter se, unde exurgit quoddam systema appellatum materia vel corpus: quod, ex legibus a Deo positis, relationes, quas dicimus physicas, habere potest cum aliis ejusdem generis systematibus.

Quæ autem sit natura hujusmodi relationum materiam divisibilem constituentium, nos fugit. Sed quod sunt alia mysteria nobis impenetrabilia, quæ tamen

admittimus quando eorum existentia demonstratur. Verum, positivis rationibus demonstratur systema divisibilitatis materiæ in infinitum admitti non posse. 2° Secunda ratio ab adversariis allegata nullam vim habet, et ex modo dictis evanescit. 3° Argumenta ex mathematicis scientiis deducta non veniunt ad rem, quia illæ scientiæ non versantur circa res existentes, sed de possibilibus tantum disserunt: in possibilibus autem dantur numeri potentia infiniti, ut omnes fatentur. Ergo, etc.

Posterior hæc sententia, quatenus elementa simplicia admittit, probabilior nobis videtur, licet nondum omnes difficultates tollat. Quid vero sit sentiendum de natura et proprietatibus horum elementorum non definimus. Philosophi huic opinioni adhærentes valde inter se scinduntur. Dicemus tantum paucissimos cum Leibnitz arbitrari illas monadas quadam perceptione esse præditas. Plerique eas habent ut prorsus irrationales, donatas vi quadam attractionis et repulsionis, etc.

Entia igitur generaliter sumpta non recte dividerentur in simplicia et materialia seu extensa, bene vero, ut fecimus, in materialia et spiritualia, seu in inertia et activa.

Substantia spiritualis quadruplex distinguitur, scilicet Deus, Angelus, mens humana et anima belluina, de quibus seorsim infra dicitur. Hic de facto solum loquimur, non autem de possibilitate, quia varias discriminis rationes intrinsecas inter substantias spirituales possibles non novimus.

Substantia materialis multipliciter subdividitur, videlicet 1° in corpora elementaria et corpora composita; 2° in corpora solida, liquida et fluida, seu ea quæ dicuntur *gaz*; 3° corpora solida dividuntur in animalia, vegetalia et mineralia, etc. Hæc ad physicos pertinent.

CAPUT QUARTUM.

DE PROPRIETATIBUS ENTIS.

Multa nimis subtilia et prorsus inutilia hic tractare olim solebant metaphysici; nos vero aliquas notiones tantum breviter exponemus.

Quæcumque ens in suo esse constituunt vocantur ejus proprietates, quia ipsi sunt propria. Aliæ sunt essentielles, sine quibus ens nec esse nec concipi potest, ut rotunditas in circulo; aliæ emanantes, quæ ex essentia entis necessario fluunt, ut æqualitas radiorum in circulo; et aliæ accidentales, quæ ad essentiam rei non pertinent, nec ex essentia ejus necessario fluunt, v. g., existentia physica circuli, ejus materia, quantitas, locus, duratio, etc. Dicuntur etiam attributa essentialia, attributa derivata et accidentia.

Aliæ sunt absolutæ et aliæ relativæ: de his et illis quædam seorsim dicenda sunt.

De proprietatibus entis absolutis.

Proprietates absolutæ sunt illæ quæ uni enti in se spectato conveniunt. Tres numerantur: unitas, veritas et bonitas. Dicuntur etiam communes, quia cuilibet enti realiter existenti competunt.

1° *Unitas*. Adeo clara est vox illa, ut nulla ratione explicari possit, quia simplicior expressio non existit. Si quis peteret a nobis quid significet vox *mille*, facile responderemus numerum mille resolvendo; at unitas resolvi non potest, cum nec inferiora nec partes habeat. Sic tamen definiri solet: Unitas est id quod in se indivisum est et a quolibet alio divisum. Dicitur 1° *in se indivisum*, id est, quod dividi non potest in plura alia, quæ talia sint quale est ipsum. Sic Petrus est indivisus, quia in plures Petros dividi non potest. Idcirco est *individuum*. Dicitur 2° *a quolibet alio di-*

visum; secus non esset ens unum, sed pars alterius entis.

Unitas est metaphysica, physica, vel moralis.

Unitas *metaphysica* ea est quæ omnem multipliciter partium omnemque compositionem exciudit, et ideo solis entibus spiritualibus competit.

Unitas *physica* est illa quæ consistit in unione plurium partium quatenus totum efficiunt physicum, id est, extensum: igitur solis corporibus propria est.

Unitas *moralis* est collectio plurium a se revera distinctorum, quæ, juxta communem æstimationem hominum, tanquam aliquid unum constituentia spectantur, ut exercitus, civitas, familia, etc.

Inter *unum* et *unicum* hoc datur discrimen, quod unum existentiam alterius in eadem specie non excludat; unicum vero excludit. Unde Petrus est unus homo, et non unicus: Deus e contra est unicus; unicus est rex in regno, etc.

Unitas est elementum numerorum, et quilibet numerus est collectio unitatum vel fractionum unitatis. Numerus est *determinatus* vel *indeterminatus*, *abstractus* vel *concretus*. Voces istæ per seipsas intelliguntur.

Numerus indeterminatus actu existere non potest. Res per se patet. Quicumque ergo numerus realiter existens est determinatus, talis vel talis.

Concipitur numerus infinitus *potentia*; in hoc nulla difficultas. Sed numerus actu infinitus est impossibilis: nam eo ipso quod numeretur, aliquid semper addi vel detrahi potest. Porro quod est infinitum nec augeri nec minui potest. Insuper, dempta sola *unitate*, numerus infinitus jam talis esse desineret: evidenter autem repugnat infinitum a finito una tantum *unitate* differre. Plurima argumenta mathematica congerit card. Gerdil, *Démonst. mathém. contre l'éternité de la matière*.

Hinc sequitur dari non posse numerum in quo partes numero actu infinitæ contineantur. Inde dedu-

citur argumentum supra indicatum contra divisibilitatem materiæ in infinitum, non tamen clara problematis solutio, quia in uno casu agitur de infinito *actu*, et in altero, juxta plures, de infinito *potentia*; quid sentiamus, indicavimus supra.

2° *Veritas entis* est consensio ejus cum ipsius attributis; in eo sensu omne ens verum est; repugnat quippe ens aliquid cum suis attributis constitutivis non consentire. Si ergo ens aliquid dicatur falsum, hoc intelligendum est relative ad nos, quia falso judicamus, non vero relative ad se. Sic aurichalcum verum est in se, et falsum respectu nostri quando pronuntiamus illud esse aurum. Veritas igitur entium ab eorum archetypis in mente Dei æternaliter ac invariabiliter existentibus oritur. Unde mens nostra veritatem alicujus entis assequens, sub hoc respectu divino intellectui conformatur.

3° *Bonitas* entium est eorum aptitudo ad finem suum assequendum. Eo sensu omnia entia, metaphysice spectata, bona sunt et optima; physice considerata bona sunt, si archetypis suis concordent et ad finem cui destinantur apte ordinata. Unde legitur in Genesi, 1, 31: *Viditque Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona.* Sic artifex qui opus suum juxta imaginem præconceptam accurate fecit, illud demirans dicit bonum vel optimum esse.

Suprema, Dei voluntas, ab ordine æterno deflectere non valens, nulla creat entia, nisi secundum eorum essentiam: ea igitur semper bene facit. Singulis necessario proprios assignat fines proximos, intermedios, remotos, et unicum pro omnibus fines ultimum. Vult ut omnia ad proprios fines tendant, et ad communem finem ultimum, nempe ad seipsum simul conspirent, ideoque ut intelligentiæ creatæ iis non utantur, nisi modo ad hos fines et denique ad unicum finem ultimum conducente. Hinc nascitur *ordo moralis*, videlicet complexio legum naturalium actus humanos dirigentium, et voluntas Dei eas servari jubentis.

Voluntas ergo humana quæ bene facit, voluntati Dei concordat, et bona est; si melius aut perfectius facit, melior vel perfectior est, quia voluntati divinæ magis concordat; si male agit, plus minusve a divina voluntate discedit et peccat.

Unitati opponitur multiplicitas, veritati falsitas, et bonitati malitia, seu malum.

De proprietatibus entis relativis.

Proprietates relativæ eæ sunt quæ enti non conveniunt nisi comparato ad aliud, et ideo vocantur relationes. Igitur relatio in genere definiri, vel potius aliis verbis exprimi potest: Respectus entis alicujus ad alterum unde ab aliis dicitur: Occasio quam præbet objectum de alio cogitandi. In qualibet relatione, tria distinguuntur, nempe subjectum, terminus et fundamentum. *Subjectum* est illud quod ad aliud refertur, *terminus* est res ad quam altera refertur, et *fundamentum* est ratio propter quam res una ad aliam refertur; v. g., si dicatur Petrum statura æqualem esse Paulo, Petrus est subjectum, Paulus est terminus, et statura est fundamentum, seu nexus quo extrema correlata sunt. Relatio autem in genere semper est reciproca, ut patet, et terminus fieri potest subjectum propositionis inversæ.

Plures philosophi olim docuerunt relationem quamdam esse *entitatem* entibus advenientem; nam, inquebant, relatio est objectum ideæ: ergo est quid reale. Nunc vero omnes contendunt relationem modis entium tantum fundari, unde mens unum ad aliud refert, et nihil reale entibus addit. Etenim si Petrus comparatio est solummodo actus mentis circa utrumque sub modo speciali consideratum? quis dicet æqualitatem cum eodem Paulo aliquid reale addere Petro? et sic de cæteris relationibus.

Relationes sunt essentielles vel accidentales : *essentiales* illæ sunt quæ ab ipsa rerum essentia fluunt et ab ea separari nequeunt; tales sunt relationes creatoris et creaturæ, patris et filii, generatim causæ et effectus. Fundamentum hujusmodi relationum tolli non potest, quin ipsum relationis subjectum destruat. Relationes vero sunt *accidentales*, si earum fundamentum sit quid accidentale subjecto : quales sunt relationes magistri et discipuli, regis et subditi, etc.

Duo extrema dicuntur correlata, quia ad se invicem referuntur.

Omnia in tota natura ita sunt connexa ut nullum sit ens sine aliqua relatione ad aliud, et innumera entia multas habent relationes diversas. Entia ipsa, eorum accidentia et universæ relationes, tum essentielles, tum accidentales, objectum philosophiæ constituunt.

Plures omittimus relationes hic a philosophis distinctas, quæ ex solis nominibus sufficienter intelliguntur, puta *æqualitatis*, *similitudinis*, etc.

Ad relationes pertinent identitas et distinctio.

1° *Identitas* est perseverantia rei in eodem statu.

Res enim dicitur eadem, quando nullam subiit mutationem : quapropter identitas aliquam perseverantiam rei in eodem statu semper includit.

Alia est *physica*, alia est *moralis*. Identitas *physica* ea est quæ omnem mutationem, quoad substantiam, excludit : eo sensu corpora viventia non diu sunt eadem, quia in ipsis jugis est partium habitaram fluxus et novarum partium accessio.

Identitas *moralis* non omnem removet mutationem, sed sensibilem tantum; nam, juxta communem æstimationem, res dicitur eadem, quando talis sensibus nostris apparet : hanc identitatem servant corpora viventia, licet post aliquot annos nihil eis supersit ex partibus quibus antea constabant.

Identitas *personalis* non tollitur ea mutatione, quia

anima substantialiter immutabilis semper cum eodem moraliter corpore unitur. Hæc identitas non ponenda est in conscientia actuum nostrorum, ut volebat Locke, sed in continuatione unionis ejusdem animæ cum corpore moraliter eodem. Conscientia identitatem nostram personalem infallibiliter, ope etiam memoriæ, testatur, ita ut absque utraque non esset identitatis nostræ cognitio; sed illam existere inter actuum internum varietatem et ipsius conscientiæ aliquam per somnum, v. g., cessationem, supponit.

2° *Distinctio*. Distinctio est identitatis negatio : ea quippe sunt distincta quæ non sunt unum et idem, sed plura, sive ejusdem, sive diversæ speciei. Verum datur discrimen inter distinctionem et diversitatem : quæcumque sunt diversa sunt distincta; sed non vice versa; v. g., cælum et terra diversa sunt et distincta; at Petrus et Paulus sunt distincti, non vero diversi. Distinctio igitur identitatem, et diversitas similitudinem excludit.

Jam notavimus distinctionem esse realem vel mentalem : est realis, si in rebus seorsim sumptis vere existat; est autem mentalis, si ratio per abstractionem quasdam proprietates in uno ente secernat.

CAPUT QUINTUM.

DE SPATIO ET TEMPORE.

Spatium, seu extensio in genere, est capacitas suscipiendi corpora. Si nullum corpus contineat, dicitur *vacuum*. Spatium quod ante vel extra corpora creata percipitur, appellatur spatium *purum*; illud autem quod corpora continet vocatur *non purum*, et illud quod aliquo corpore occupatur, dicitur *locus*.

Si corpus nullatenus mutetur respectu spatii uni-